

Oltakozzunk!

Balázs Géza - 2021. 03. 26.

A helytelenítők vannak túlsúlyban. Vizsgáljuk meg a kérdést szigorúan nyelvi alapon.

A szótő: olt – tárgyas ige, több jelentése közül itt leginkább érvényes: nemesít, injekcióz. Szabályosan képezhető belőle a műveltető alak: olt-at és a visszaható alak is: olt-akozik, de még ez is elképzelhető, hogy: olt-ódik. Hasonló képzésű igéink: tilt – tiltat, tiltakozik, avat – avattat, avatkozik (sőt: beavatkozik), költ – költet, költözködik.

Az oltakozik ige azt jelenti: beoltatja magát (valami ellen). Tehát egy kötelező vonzatos ige helyett tömörebb (s ezért szintetikusabb, egyesek szerint ráadásul magyarosabb) szerkezet. Például: Pista beoltatja magát influenza ellen; Pista oltakozik influenza ellen.

Elképzelhető, hogy a későbbiekben az oltakozik igén is fel fog bukkanni egy igekötő, mert ma ez tendencia. Személy szerint fölöslegesnek tartanám, de lehetséges: Pista beoltakozik influenza ellen.

Az oltakozik szót már 2019-ben bemutattam az Édes Anyanyelvünk 2. számának Új szavak, szólások című rovatában, ekképp: „oltakozik – (az orvosi szlengben:) beoltatja magát (pl. influenza elleni védőoltással). Pl. nem késő oltakozni.”

Mivel a szó és képzése beleillik a magyar nyelv rendszerébe, nem lehet ellene kifogásunk. Legföljebb furcsa. De hát van ilyen. Véleményem azonban sokakat nem nyugtatott meg. Egyesek az oltakozik nyelvtani alakjával, mások a jelentésével szálltak vitába.

Akik a nyelvtani alakot kifogásolták, azt írták, hogy nem helyes a visszaható képző használata, mert a visszaható ige azt fejezi ki, hogy a cselekvő saját magán végzi el a cselekvést. Vagyis, aki oltakozik, az nem beoltatja, hanem beoltja magát. Ezzel szemben felhozható, hogy a visszaható igék jelentése nem pusztán ez, hadd idézzem az egyetemi tankönyvet: „szorosabb értelemben azt fejezi ki, hogy a cselekvés az igealanytól indul ki, de amit cselekszik, az vissza is hat rá, önmagára irányul”. Talán már ennyi is elég lenne, de ha tovább olvassuk a leírást, pontosítunk, akkor az is szerepel, hogy a visszaható igéknek van egy ún. álvisszaható típusa is, amely a cselekvés kölcsönösségét fejezi ki, az újabb grammatikák ezeket egyenesen kölcsönös igéknek is nevezik.

Ilyen álvisszaható vagy kölcsönös ige például az ölelkezik. Ha szigorúan visszahatónak tekintenénk, akkor azt jelentené: öleli magát. De nem erről van szó! A szótári jelentés is ez: két személy egymást ölel(get)i. Tehát a cselekvés kölcsönös. Mindketten akarják. Akárcsak a szeretkezik esetében. Vagy egy másik ige: értekezik. Nem azt jelenti, hogy érti magát, hanem azt: tanácskozik, megbeszélést folytat valakivel. Vagy magázódik: több személy kölcsönösen magázza egymást. A verekedik is visszaható képzővel van ellátva, és nem azt

jelenti, hogy veri magát, hanem éppen ellenkezőleg: üt-ver valakit, az meg őt üti-veri.

Ha elfogadjuk, hogy valaki ölelkezik, és ez esetben nem magát öleli, ha verekedik, és nem pusztán magát veri, akkor szerintem nem helytelen, hogy oltakozik, azaz valaki valaki által (közös szándékkal) beoltatja magát.

Egy további, inkább már jelentéstani aggályt fogalmazott meg korábbi tanítványom: „A -kozik/-kezik/-közik igeképzővel képzett visszaható vagy kölcsönös jelentésű igék az én nyelvérzésem szerint az időbeliség szempontjából inkább állapotra vagy folyamatra utalnak (várakozik, unatkozik)”. Erre azt tudom válaszolni, hogy a jelzett képző jelentése az egyetemi tankönyv szerint: „visszahatást, kölcsönös cselekvést, belső történést és olykor tartós-gyakorító mellékárnyalatot fejez ki. Az oltakozik-ban a kölcsönös cselekvésen túl ez a gyakoriság is benne van. Ma már rendszeres oltásokról kell beszélni gyermekkortól külföldi utazásokon át őszi, évről-évre ismétlődő influenza elleni oltásokig. Vagyis az oltakozás (rendszeres beoltatás, oltásfelvétel) tartós-gyakorító jelentésben sem kifogásolható.

Egyetlen ellenérv maradt: szokatlan. Az orvosi nyelvben (szlengben) korábban is használatos, ismétlem szabályos képzésű szó most, a koronavírus-járvány idején vált közismertté. Egyesekben ez ellenérzést vált ki. Ismeri ezt a jelenséget a nyelvészet: szóhangulatnak nevezzük, vagyis ez adott szó jelentésébe belejátszanak külső körülmények. (Igen, politikaiak is.) De ebben sem a szabályosan alkotott szó, sem annak használói nem vétkesek.

A szerző nyelvész, egyetemi tanár (ELTE Mai Magyar Nyelvi Tanszék, PKE Magyar Nyelv- és Irodalomtudományi Tanszék), az E-nyelv Magazin szerkesztője.

Az írás (heves vitát keltve) megjelent a hajonaplo.ma oldalon is (2021. jan. 15. <https://hajonaplo.ma/aktualis/oltakozzunk.html>). A szerk.

2 Replies to "Oltakozzunk!"

GYNS, 4 év ago

A tömörödés és széttagolódás örök harca a magyarban „Oltakozzunk” c. írását azzal indítja Balázs Géza a Hajónaplóban (2021.01.15.), hogy a világhálón egy nyelvi vita „terjeng” – mint a füst, a bűz vagy a mendemonda. Pedig ő azon nyelvészeink egyike, akik jól tudják, hogy a nyelv- és kultúra-tulajdonosok nyelvi-kulturális érzék(elés)ét komolyan kell venni. Nem baj, ha azok ellenkeznek a szakmai illemből „mindentudó” nyelvész meglátásaival, bár az „oltakozni” kapcsán szerintem is a „kisebbségi véleményt” valló-vállaló szakembernek van igaza. Ám ha nem volna, Károly Sándortól (1920–1994) tudjuk, hogy az ideiglenes (külső) hatásokra bekerült jelenségeket idővel „kipörgi” a természetes nyelveket alapvetően jellemző nyelvi végtelenség, melyet a nyelvi alapjelleg mint mélységi tényezők tömegének bonyolult együttthataiból eredő nyelvi rendszerkarakter vezérel. Olyan ez, mint az örvénymozgás: magába szippant mindent a felszínről, hogy idő múltával más helyen, más alakban, más szerepben vesse föl vagy el. A magyar nyelv és kultúra rendszerkarakterének két főjegye a tömörítettség és a zeneiség. Olyan

szélsőségesen, hogy e tekintetben eurázsiai centrum vagyunk. Olyan végletekig, hogy nálunk a legparányibb értelmi és (hang)zenei elem már formaalkotó lehet. Ezért helyes minden szokatlansága vagy ideológiai szőrborzolása ellenére az „oltakozni”. S nem „helytelen” a „beoltatni magát” se, mivel a tömörítő alapjelleg megtűri az értelmező szerepű széttagoló szerkesztést is. A tömör visszaható forma logikus, hisz az alanyi kezdeményezettség világos: az oltásra regisztrálunk. Hogy más végzi el rajtunk az így kiváltott cselekvést, amelyben ugyancsak van cselekvő közrehatásunk (elme gyünk az orvoshoz, nekivetkezünk, fogadjuk a „vakcinát”), az vitathatatlan. S hogy az általunk kiváltott, együttműködésünkkel végrehajtott cselekvés visszahat ránk, tudjuk és reméljük: részint vannak azonnali s esetleg kései mellékhatásai. De tán megóv minket a K-vírustól. Kiskunmajsa, 2021.04.03.

Dr. Steiner István, **4 év ago**

Tisztelt Balázs Géza Úr!

Miért az ölelkezik, miért nem az ölt-öltődik példát hozta fel? Ez nem eléggé méltó Önhöz!

Sokkal közelebb áll az oltódáshoz az öltődés!

Az ölelés kölcsönös, az öltődés nem kölcsönös, együttes cselekvés!

Nem velem, de az öltődnivel tegyen kivételt és azt elemezze!

Vagy vannak még hasonló igék, amiken szintén lehet gondolatokat

futtatni, ám inkább az oltakozás ellen, mint érdekében.

Írok néhány példát: irtódik, hajtódik, oldódik, bántódik, szántódik, rántódik, öntődik, ontódik.

Nagyon sokat lehet még felsorolni, ahol a cselekvésben résztvevő nem tevőlegesen, hanem tárgyként, a cselekvés célzottjaként vesz részt benne, valójában szenved el azt. Ebből a szempontból mindegy, hogy a tárgy ember (bántódik), élőlény (irtódik), „félíg” élőlény (a föld szántódik), vagy élettelen tárgy (a papír sarka hajtódik).

Őszintén remélem, hogy legnagyobb szerelmemet a csodálatos magyar anyanyelvünket szépségében közösen, együttes erővel tudjuk megőrizni és nem hagyjuk „a kor szelleme” következtében elkurvulni!!

Tisztelettel

Dr. Steiner István

Your Email address will not be published.

Save my name, email, and website in this browser for the next time I comment.

This site uses Akismet to reduce spam. [Learn how your comment data is processed.](#)

© 2025 e-nyelvmagazin.hu. All rights reserved.